

tijdelijk een be-
at in zoo'n geval
n alle willekeur
lat overleg afge-
atistische gemeen-
het bezwaar van
ontgaan werd.
k hiermee eigen-
t had geponeerd

el geeft me aan-
geven. De Knoop
van een „nages-
s, als dit „over-
wordt, dan wan-
de hand heele-
nken we precies
bedoeld, dat de
en over een be-
ant zou willen
met dien te-
ch dat hij zich
t had tot de te
het college des-
en man, dien de
ikt, op dit punt
Bij zulk overleg
m allen gelijke-

pen" is door het
alificeerd, maar
n, er mag toch
over zondigen?
ettigd worden?"
en bepaald per-
int iets speciaals
heeft? Dus toch:
-zoekerij is het
isch". De Knoop
oel?
len antwoorden,
nooit losmaken
de regel, het
anders zou men
rijgen: een ver-
zoals het ietwat
tar heet), zonder
ler het bewuste,
le doel zoekende

besnijden", zegt
s soms draaglijk
n: men kent het
danus (Galaten,
Jeruzalem wel
de vrijheid der
de onderhouding
wachtinge wetten
dat in die uit-
lag ook de vrij-
or de geloovigen
ste vrijheid daar-
klaard, noch als
ingezien. Zelfs
uit praktische
lijk, Hand. 16:3;
is Paulus zoo
beginsel gaat
erde beschou-
die vindt Paulus
m niet gespaard
n van de „toon-
r dat David het
" heeft Christus
het in bescher-
mdat ik indertijd
ur iets breder

Ik ben met een
us operatum, niet
als ik netjes blijf
siche gemeenschap
wat er „achter",
ketenen en verbie-
zen" van elkan-
te ik het „wezen"
mijn positie. Is
zenlijke bewaard
" inderdaad een
an eerlijk overleg
st „loopen".
tel, een bepaald
heden inzake de
le verhoudingen,
t juist over het
Wat is er tegen,
oval, mits onder
raat alleen, maar
ren dominee) die
eg doet dan nie-
in vervolgpreken
zou dan met een
tie van het „loo-
agstukken van de
eeks van preek-
g" kan bepaalde
dje. En zoo voort-
lekeur? Ik meen,

dat de deur er juist zoo goed als mogelijk is door
gesloten wordt. Wat zouden heel wat loopers een
zweetdruppeltjes op het glanzend voorhoofd krijgen,
als ze den dominee, dien ze eens voor een keertje,
of enkele malen ontgaan wilden, in duidelijke
woorden, moesten aangeven, om welke bepaalde
reden ze dezen keer den ander eens wilden hooren?
Als in een bepaalde kerk eens gedurende één week
het loop-vraagstuk werd behandeld door een eerlijk
gesprek tusschen leden en dominees, ik denk, dat
den volgende Zondag geen enkele dominee zich
meer zou moeten troosten met de door mij wel
eens van iemand verhaalde opmerking, dat hij
op de plaatsen, waar de menschen niet zaten,
tenminste engelen gezeten „zag". Ik kan den troost
niet deelen; want stoelen zijn nu eenmaal voor
menschen van vleesch en bloed gefabriceerd.

Nu ik toch weer over de zaak bezig ben, geef ik
nog even mijn aandacht aan twee brieven, die ik
trog van correspondenten, die een paar zinnigjes
van Voetius aanhaalden, waarin het loopen werd
verdedigd. Ik heb — dit zeg ik even — geen tijd
gehad, het citaat te controleeren, want juist ter
plaats, waar het staan moest, was het boek ge-
havend. Maar ik zou willen zeggen: Voetius zegt
ons hier voor onze verhoudingen toch niet altijd
het daarvoor passende woord? Zoodra de over-
heid ons dominees op ons dak stuurt, want zoo
was het toch vaak in vroeger tijd, en zoo zou het
kunnen gebeuren, wanneer we hier de nationaal-
socialistische heerlijkheden kregen, staat de zaak
onmiddellijk anders. Dan heeft de gemeente
niet den man beroepen. Bij ons evenwel is elke
predikant beroepen door de gemeente. Mooie
formulieren, mooie gebeden, en menig vaarske daar-
toe. Nog iets komt erbij: in de dagen van Voetius
had men predikanten met uiteenlopende richting:
de een preekte de belijdenis, de ander niet. En
er was vaak (tengevolge van overheidsdwang of
traagheid) niets tegen te doen. Ook dat ontbreekt
bij ons. Elk preekt de belijdenis; de gemeente
heeft volle rechten; wie de belijdenis niet hand-
haaft, kan worden behandeld; moet worden be-
handeld. In een hervormde kerk, waar een „gerefor-
meerde" den stoel wisselt met een ethische, een
vrijzinnige, kan mijn „loop"-artikel niet loopen.
Niet, omdat de gedachte onjuist is, maar omdat
de hervormde kerk-inrichting de theocratische
rechten schond; de leden moeten daar eerst weer
de reformatie der kerk ter hand nemen, om het
recht op te eischen, dat zij „hebben": een pre-
dikant, die de gemeente ontvouwt, wat de gemeente
belijdt. Maar bij ons bestaan die toestanden niet.
En als men dan toch — soms uit bezwaar tegen
den INHOUD van sommige preeken — gaat
„loopen", dan geeft men alweer zijn rechten prijs,
en laat het beginsel der reformatie der kerk ook
al weer los.

Met een opus operatum zijn we niet klaar.

En met een gezegd gezegde van Voetius al
evenmin.

K. S.

De Nationaal-Socialistische Beweging en de „Leidsche... classici".

De classis Leiden heeft zich bezig gehouden
met de vraag, hoe de kerk zich moest gedragen
tegenover leden, die in de netten van de Neder-
landsche nationaal-socialisten verward geraakt
waren. Andere kerkelijke vergaderingen doen des-
gelijks. Het rapport der classis Leiden trok alge-
meen de aandacht; het verscheijnt binnen enkele
dagen, misschien is het er al bij de verschijning
van ons nummer, bij den Heer J. Karstens, Hooi-
gracht, Leiden, waar het voor 4 cent per nummer
te verkrijgen zal zijn; de prijs is zoo laag gesteld,
omdat men denkt aan verspreiding onder jongeren.

Natuurlijk kan men dit rapport niet voldoende
leeren kennen, als men alleen de conclusies leest.
Men dient geheel de argumentatie erbij na te
gaan. Als dan ook in „Volk en Vaderland" van
14 April '34 het rapport der „Leidsche classici",
zooals het er wat vermakelijk en vermoedelijk ook
wat onbeholpen staat, alleen wordt „besproken"
aan de hand van enkele „overwegingen" en „con-
clusies", nog wel nader van de „voornaamste
punten", dan is reeds daarom de bespreking on-
voldoende.

Het rapport der „Leidsche classici" wordt door
het orgaan — men kent de kerkelijke wereld blijk-
baar slecht — aangezien als een verklaring van
het standpunt der „Gereformeerde Kerken". Voor-
zoover hierin een element van waarheid zou kun-
nen liggen, verdient het in deze rubriek de aan-
dacht, na te gaan, wat het orgaan der nationaal-
socialisten op het ons meest interesseerende punt
te beweren heeft.

Daar is allereerst de plaats, die aan Gods Woord
wordt toegekend. Het Leidsche rapport had be-
weerd, dat de z.g. „grootte beginselen", waarvan
het nationaal-socialisme uitgaat wil „wel steunen
op de menschelijke wijsheid, maar niet gebaseerd
zijn op Gods Woord". Men zou hier misschien
iets anders hebben kunnen uitdrukken, maar de
bedoeling is duidelijk.

Het nationaal-socialistische orgaan evenwel acht
hier een „nest van misvattingen" aanwijsbaar.

Wij meenen evenwel dat nest in den boom van
„Volk en Vaderland" zelf te zien.

Niet alleen toch worden de begrippen „ethische

idee" en „ethiek" door elkaar gebruikt, maar ook
wordt hier over ethiek en over ethische grond-
slagen gesproken op een wijze, die te veel herin-
nert aan het met vette letters in hetzelfde num-
mer te lezen opschrift: „ondeskundigheid als
methode". Beweerd wordt, dat de „ethiek" van de
N. S. B. „identiek is met de Christelijke". Maar
die „ethiek" der N. S. B. is even fictief als „de
Christelijke"; ik herzeg: „de" christelijke. Wie
van de christenen zooveel weet, als noodig is,
om over zulke vraagstukken propagandistisch te
spreken, zal erkennen, dat „de" christelijke ethiek
(anders dan een christelijk leven) in den hier aan
het woord „ethiek" gehechten zin niet bestaat;
en dat iemand, die — gelijk hier in denzelfden
volzin gebeurt — beweert, dat „ethische begin-
selen" „voortvloeien" uit „de" „Christelijke re-
ligie", daarmee al dadelijk bewijst, dat de rede-
neergang van deze leiders „niet op Gods Woord
gegrond is". Want Gods Woord moet er nu juist
niet precies niets van hebben, als men „ethische
beginselen" laat „voortvloeien" uit „religie"; niets
ook heeft het van doen met dat fantaseeren over
„de" religie; welke fantasie dan voorts de vraag
naar Gods Woord, als richtsnoer en rechter over
de bestaande „religies" moet smoren.

De heeren bewijzen zelf, niets te verstaan van
wat de „Leidsche classici" willen. „De ethiek",
zoo zeggen ze, wordt door hen (de N. S. B.-ers)
„als sociaal-politieke factor vooropgesteld". Kom
aan; dat is al als het waar is, verkeerd. Want
niet „de" „ethiek", die trouwens niet bestaat,
maar de wet van God is voorop te stellen. Doch,
— zoo lezen we dan verder — „door de Kerke-
lijke verscheurdeheid der natie kunnen wij ons
niet inlaten met moraal-theologie". Over dat
laatste zijn we niet rouwig, want dan kwamen er
nog meer ongelukken. Alleen maar: wanneer men
hier „ethiek" en „moraal-theologie" op zulk een
manier tegenover elkaar stelt, dan onduikt men
toch de moeilijkheid. En gaat tevens voorbij aan
de eigenlijke bezwaren, die ingebracht worden.

Want wat is dat voor een „ethiek", die geen
„moraal-theologie" bepaalt? We laten nu alle
onderzoek achterwege naar de woorden „ethiek",
„moraal" enz. Maar het is duidelijk, dat deze
„ethiek" geen inhoud heeft, dat zij als „ethiek"
niet bestaat, niets te zeggen heeft. En dat we dan
ook geen ethiek hier te wachten hebben, doch
alleen maar de tyrannie van wat deze leiders de-
creteeren zullen.

„Daarom", zoo wordt dan ook betekenissvol
vervolgd, „is onze Staatsleer opzettelijk geheel
abstract en formeel gehouden". Afdgedacht
nu daarvan, dat dit wetenschappelijke humbug-
praat is, omdat een „leer" nooit abstract en for-
meel kan „gehouden" (!) worden, en het fascisme
zelf daartoe ook allerminst geneigd is, weerlegt
het stuk zichzelf ook op dit punt. „Het fascisme
is mogelijk bij ELKEN vorm van religie, wat
trouwens eveneens van elk ander
staatkundig stelsel geldt", zoo lezen we.
Erger kon men niet ingaan tegen wat wij christe-
lijk noemen; duidelijker kan men voor die gere-
formeerden, die nog hun naam verdienen, niet
demonstreeren, dat de classis Leiden terecht de
beweging heeft afgewezen als in strijd met Gods
Woord. Is reeds het spreken van „vormen van
religie" voor ons onaannemelijk, hetzelfde geldt
van de stoute stelling, dat elk ander staatkun-
dige stelsel mogelijk is bij elken vorm van
religie. Hier worden „religie" en „moraal-theo-
logie" opgeborgen op den zolder van wat of voor
het „hart" — in tegenstelling met den konkreten,
alle levensreinen vernieuwend dien van
God — is, of „geheel abstract en formeel gehou-
den" wordt, naar het schijnt. En dan zullen we
daartegenover de nationaal-socialistische konkrete
kommando's krijgen voor het niet-met-de-religie-
te-maken-hebbende leven van den gezegenden
staat. En voor alles en nog wat, waarover de staat
(d.w.z. de kring der regeerders) belijft te bedillen.

Ze willen ons dan nog wijs maken dat dat christe-
lijk is. Het eenige voordeel is, dat ons zonder
omwegen gezegd wordt, dat elk staatkundig stel-
sel, ook het Russische dus, mogelijk is bij elken
vorm van religie, ook den „gereformeerden"
„vorm" dus. Duidelijker konden de heeren de
kerk niet in het gezicht slaan, rauwer haar den
asschepeelstersdienst niet opdragen, ongerefor-
meerder haar de onwezenlijke binnenkamer-stich-
telijkheid van de liberalen van eertijds niet opdrin-
gen, markanter ons niet steunen in het uitspreken
van ons bezwaar, dat men hier den duivel uit-
drijft door Beëlzebul, den overste der duivelen.
„De historie levert het bewijs", zeggen ze dan
in het jaar van het Eeuwfeest der Scheiding;
der Scheiding, die o.m. een protest is geweest
tegen de inmenging van den koning in zaken der
kerk, met volle behoud — naar de koning dacht
— van elks „vorm" van „religie".

Wat hebben onze menschen, onze jongelui, aan
deze zware termen voor al te lichte, luchtige
gedachten? Als daar zijn: dat de Nederlandsche
(nationaal-socialistische) staat God zal erkennen
als de drijfkracht van het nationale zedelijke
leven? Of dat het christendom de essentiële in-
houd van den geest onzer natie is? Woorden,
woorden, verlegenheidstermen, mythen, — anders
niet. De drijfkracht is God? Maar Hij is voor

deze „leiders" de Rechter niet, — want de staats-
leer is formeel en abstract, en de heeren hebben
ethiek, die zich niet inlaat met „moraal-theologie".
Die drijfkracht kunnen ze van mij cadeau krijgen;
de loge weet ook alles van den Opperbouwheer
van het heelal, en dat klinkt dan nog veel werke-
lijker dan deze „drijfkracht". Het Christendom
(welk?) is de essentiële inhoud (moet ge niet
gelooven) van den „geest" (wat is dat voor een
ding?) onzer natie? Wel ja, maar de natie was
zoo „kerkelijk verscheurd", dat de heeren zich
niet konden inlaten met moraal-theologie... En
dan toch „het christendom" een essentiële in-
houd van den geest der natie? Abstractie, fictie,
termenpraal, — meer krijgt men hier niet. „De
religieuze, de theologische verschil- en geschil-
punten tusschen de kerkgenootschappen zullen
geheel aan deze worden overgelaten, aldus wor-
den we getroost. We weten er alles van. Maar als
het „christendom", dat in den „geest" der natie
essentiële inhoud heet, nu eens, niet in den
„geest", dat makkelijke asyl der verlegen propa-
gandisten eener nieuwe toekomst, maar in de
woorden, de daden, de belijdenissen der
kerk zoo wakker wordt, dat het zich verzet tegen
de verkrachting van Gods wet, zooals de staat ze
aandurft, onder dwangbevel nog wel van hou-zee-
geroep? Dan komt de knechting; en die zal
heusch niet abstract, en formeel gehouden worden.

Lezen we dan nog aan het eind, dat de N. S. B.
„op basis der bovennatuurlijke ordeningen" staat,
en letten wij er op, dat hier die bovennatuurlijke
ordeningen stuivertje wisselen met de „zedelijke
beginselen" van daar straks, terwijl dan voorts
de staatsleer abstract en formeel gehouden wordt,
dan begrijpen we van den hokus-pokus heelemaal
niets meer.

We verstaan alleen maar, dat het aan het eind
komende citaat van Oranje „geroofd" is:

God ende alle eerlijke lieden
sullen onse daden erkennen.

God wel, — maar die eerlijke lieden vast niet.
Want in den mist kent men niet, onderscheidt
men niet, erkent men dus ook niet.

K. S.

Het effect der contrasten.

W. A. Wagener, Sjanghai. — Brusse, N.V.,
Rotterdam.

In het vorige artikel heb ik met de bespreking
van „De Herberg met het Hoefijzer" van A. den
Doolaard, dat een van de voortreffelijkste proeven
is van het nieuwste proza, teruggegrepen op de
artikelenserie, die ik indertijd (in de nummers
23—41 van den vorigen jaargang) over dat nieuwste
proza heb geschreven.

Andermaal is daartoe aanleiding, nu ik ditmaal
te wijzen heb op het boek „Sjanghai", dat als
debut van den journalist-schrijver W. A. Wagener,
bij de N.V. Brusse te Rotterdam is verschenen.

Want dat boek „Sjanghai" is weer geheel proeve
van het proza der vernieuwing: reportage- en fil-
mische roman tegelijk. En dan alszoodanig nog
weer uiting — en heel merkwaardige uiting —
van een der kunstrichtingen, die de samenstel-
lende factoren zijn van het principe der nieuwe
zakelijkheid.

Wat de reportage- en de filmische roman zijn
behoef ik, na de uiteenzetting in de genoemde
artikelen, niet in den breede aan te geven. Het
zij genoeg, er aan te herinneren, dat de reportage-
roman is: het werkelijkheids-verslag, zoo, dat de
lezer niet noodig heeft de bemiddeling van den be-
schouwend en ontledend auteur, maar dat hij
de dingen zelf ziet, zooals ze zijn, exact, nuchter,
klaar; en de filmische roman, nauw daar aan
verwant, is: het werkelijkheidsbeeld, beeld-in-
lijnen, dat abrupt, zonder overgangen en verklar-
ingen, voor het oog van den lezer verschijnt.

Een boek dat de vereniging is van deze beide
opvattingen, is dus een roman van werkelijk ge-
beuren, dat wordt meegedeeld als op een film:
kort, snel-wisselend, zonder commentaar, be-
staande uit brokstukken, die eenvoudig op elkaar
worden gelegd. Men kent in de fotografische
reportage-kunst de methode der z.g. close-ups,
het opbouwen van een beeld uit fragmenten-zon-
der-verband. Zoo is ook deze filmische reportage-
roman: close-ups in woorden. En die close-ups
bestaan uit: krantenberichten, bulletins, gesprek-
fragmenten, verhaal-flitsen, veelal in verschillend
lettertype gedrukt (men denke aan het indertijd
besproken boek van B. Stroman „Stad") en aldus
optisch van zeggings.

Zulk een roman nu is „Sjanghai" van Wagener.
Maar hij is nog meer: hij is, zooals ik boven
zei, ook nog uiting van een der kunstrichtingen,
die in de nieuwe zakelijkheid hun neerslag heb-
ben gevonden.

In de schilderkunst (en ook in de bouwkunst)
van 10 of 15 jaren geleden waren vier elementen
overheerschend: kracht van kleur, van lijn, van